

ЛОГОПЕДИЯ

- Логопедик массажлар
- Нафас машқлари
- Бармоқлар машқи
- Зондли массажлар
- Талаффузга ўргатиш
ва нутқ ўстириш
- Артикуляция машқлари
- Ёзишга тайёрлаш,
дисграфиянинг
олдини олиш машқлари

ЛОГОПЕДИЯ

Комплекс машқлар методикаси

- Логопедик массажлар
- Нафас машқлари
- Бармоқлар машқи
- Зондли массажлар
- Талаффузга ўргатиш
ва нутқ ўстириш
- Артикуляция машқлари
- Ёзишга тайёрлаш,
дисграфиянинг
олдини олиш машқлари

КИРИШ

Кўп йиллик иш тажриба шуни кўрсатдики, нутқида оғир нуқсони бўлган болаларни турли товушларни тўғри талаффуз этишга ўргатиш, мустақил нутққа киритиш, логопедик машқларни бажаришда ота-оналар ва педагоглар айрим қийинчиликларга дуч келадилар.

Қўлингиздаги қўлланмада болаларни илк ёшдан бошлаб, нутқида учрайдиган нуқсонларни бартараф этиш, тўғри талаффузга ўргатишнинг комплекс методлари тавсия этилади. Унга қуйидаги машқлар киритилган.

1. Майда қўл моторикасини тизимли ривожлантириш ва мустаҳкамлаш ишлари:

- овоз ва нутқ билан тизимли боғланган ҳаракатлар;
- копток билан ўйинлар;
- боланинг тафаккурини ривожлантирадиган машқлар;
- ёзувга тайёрлов ва дисграфиянинг олдини олиш:

2. Логопедик массаж:

- классик, яъни анъанавий;
- зондли;
- ўз-ўзини массаж қилиш;

3. Нафас машқи ва унли товушлар билан ўйинлар:

4. Артикуляцион машқлар:

5. Изотоник машқлар;

6. Логопедик машғулотларда ўйинлар ва қўлланмаларнинг ўрни.

Логопедик гуруҳларга келадиган болаларни қўл бармоқларини мужассам ҳаракатланиши кам учрайди. Одатда улар-

нинг моторикасининг ноаниқлиги, яъни қийналиб ҳаракатланиши (бесўнақай) ва танасининг бошқа қисмлари билан биргаликда қўшилиб ҳаракатланиши учрайди. Болани нутқий ривожланиш даражаси бармоқларнинг шаклланиши билан чамбарчас боғлиқ эканлиги Ўрта асрлардаёқ аниқланган. Агарда болани ҳаракатланиши ёшига мос ривожланса, унинг нутқи ҳам меъёрида шаклланади. Бармоқларнинг ҳаракатланиши кечикса, нутқ ҳам кечикиб ривожланади, лекин умумий моторика меъёридан кўра юқори бўлиши мумкин.

Логопедик иш тизимида майда қўл моторикасини ривожлантириш учун масъул бўлган марказий асаб тизими фаолиятини доимий рағбатлантириш, ҳаракатлантириш боланинг нутқини ривожланишини тезлаштиради. Бармоқларнинг ҳаракатланиши марказий асаб тизими фаолияти билан чамбарчас боғлиқдир. Шу боис майда моторикани ривожлантиришга масъул бўлган марказий асаб тизимини доимий равишда (рағбатлантириш) ҳаракатлантириш логопедик иш тизимининг энг асосий элементи ҳисобланади.

Майда моторика ҳаракати учун масъул бўлган марказий асаб тизими ва мия ярим шарларини доимий рағбалантириш логопедик таъсирнинг асосий элементи ҳисобланади. Бундан ташқари ишнинг бу қисми ота-оналар учун ҳам осон кечади.

Бола боғча гуруҳига келгандан сўнг биринчи бўлиб нарса, буюмлар ҳаракати билан танинади. Нутқ ўстириш гуруҳида болалар қўли остида майда моторикани ривожлантирувчи ва ўз хоҳишлари билан ўйнаши учун қизиқтирувчи предметлар, боланинг диққат тўтиборини тортадиган турли хил ўйинчоқлар, қўлланмалар бўлиши керак. Одатий ҳисобланган тугма тақини, болани конструкцияси ва мозайкалардан ташқари қўлдангадиган турли эшик мумкин.

Анъанавий ўйинлардан ташқари:

- коптоклар (каучукли, пахтали, учли, ғадур-будур, тўқилган);

- пластмассадан ишланган ўйинчоқлар:

- қизил, кўк ва яшил товушларни аниқловчи ўйинлар;

- рангларни бир-биридан ажратиш ва номини эслаб қоладиган ўйинлар;

- жуфт ранглар – бармоқлар учун «жуфт этикчалар» каби ўйинлар;

- мунчоқларнинг номини айтиш учун ўртасидан тешилган ўйинчоқлар.

- ораси 3–6 мм тугиб, сўнг тугунларни бармоқлар ёрдамида ечиш учун тугунли капрон арқонлар;

- бармоқлар мушаклари кучини ривожлантириш учун эспандерлар;

- бармоқлар ҳаракати учун кийим иладиган қисқичлар;

- қўл массажи ва ўз-ўзини массаж қилиш учун соч чўткаси, Кузнецов ипликатори, «травка» гилами;

- қуруқ бассейн учун «киндер - сюрприз» ўйинчоғи;

- қўллар учун ўз-ўзини уқалаш ва бармоқлар ҳаракатининг тўғри координацияси учун ёнғоқлар;

- қўл бармоқларининг дифференциал ҳаракатини ривожлантириш учун компьютер клавиатураси, телефон кнопкалари, пианино;

- устидан қалам юргизиш, бўяш, штрихлаш учун турли хил мавзуларга оид шаблонлар (андозалар);

- бармоқлар массажи учун қуруқ бассейнлар – ловия ёки нўхот билан тўлдирилган идиш;

Бирон жойга боғлаб қўйилган арқон, унга осилиб айланма ҳаракатларда ўз-ўзини идора қила билиш кўникмаларини ривожлантириш учун хизмат қилади. Бу жиҳоз логопед хонасида туриши мумкин. У логопедик ҳаракатлар нутқ билан уйғун ҳолда бажарилиши учун ишлатилади.

УЎК: 37.018.1

КБК 74.3

III.78.

Т у з у в ч и - м у а л л и ф л а р :

Р. Шомахмудова, Л. Ш. Нурмухамедова, Д. Р. Тўлаганова

Т а қ р и з ч и л а р :

Х. М. Пўлатова – ТТПУ коррекцион педагогика кафедрасининг
доценти, педагогика фанлари номзоди.

Ш. Болтаева – 560-сонли махсус мактабгача таълим муассасасининг
методисти, логопед.

Шомахмудова Р., Нурмухамедова Л.Ш., Тўлаганова Д.Р.

Логопедия. Комплекс машқлар методикаси/ Шомахмудова Р. ва бошқалар. –
Тошкент: "LESSON PRESS" нашриёти, 2015. – 120 бет

Мазкур логопедик машғулотлар қўлланмасида нутқида нуқсони бўлган мактабгача ва кичик мактаб ёшидаги болалар артикуляция аъзолари: оғиз, тил, лаб, жағ, умумий ва майда қўл моторикаларини ва эшитиш қобилияти ривожлантириш оид материаллар ҳамда зондли массажлар машқлари берилган. Қўлланмада шунингдек, машқ ва машғулотлар намуналари турли қизиқарли шеърлар ва расмлар асосида берилган.

Ушбу методик қўлланма педагогика йўналишидаги олий ва ўрта махсус таълим муассасаларида «Логопедия» фани бўйича таълим олаётган талабалар, амалиётчи логопедлар, дефектологлар ва малака ошириш институтларининг курс тингловчилари, ота-оналар, нодавлат реабилитация ҳамда коррекцион ўқув-марказлари учун мўлжалланган.

Қўлланмадан умумтаълим муассасаларидаги инклюзив гуруҳларда нутқида нуқсони бўлган болалар билан шугулланувчи педагоглар ҳам фойдаланишлари мумкин.

УЎК: 37.018.1

КБК 74.3

ISBN 978-9943-350-71-7

© Шомахмудова Р. ва бошқалар, 2015

© "LESSON PRESS" МСҲД нашриёти, 2015

НУТҚНИ ҲАРАКАТ БИЛАН ИФОДАЛАШ

АРТИКУЛАЦИЯ АЪЗОЛАРИНИ ТЕКШИРИШ

Артикуляция аъзоларини текширишдан кутилган мақсад товушлар талаффузидаги нуқсонларга сабаб бўлувчи камчиликларни аниқлашдир. Артикуляция аъзоларининг тузилишини текширишда қуйидагиларга эътибор берилади.

Лаблар: қалин, юпқа, юқори лабнинг калталиги ва пастки лабнинг қалинлиги, лабнинг туғма иккига бўлинганлиги, лабнинг кемтиклиги.

Тил: макрогlossия, узун, тор тил, калта тил, тил тагидаги юганчанинг калта бўлиши.

Жағлар: прогения, прогнатия.

Тишлар: йўқ бўлиши, (олд ва ён тишларнинг) ораси очиқ бўлиши.

Қаттиқ танглай: баланд, паст, ясси, ёриқликнинг бўлиши.

Юмшоқ танглай: калта, иккига бўлинган, йўқ бўлиши.

Сўнгра артикуляция аъзоларининг ҳаракатчанлиги текширилади. Бунда лаб, пастки жағ, тил, юмшоқ танглай машқларидан фойдаланилади.

Ҳаракатнинг шаклланиши ҳам нутқ ишгиригида содир бўлади. Ҳаракатни оҳангда шеър билан бажариш ҳам яхши натижа беради.

Нутқ ритми, шеърий бўлса координациянинг ўсишига ва ихтиёрий моториканинг ривожланишига имкон беради.

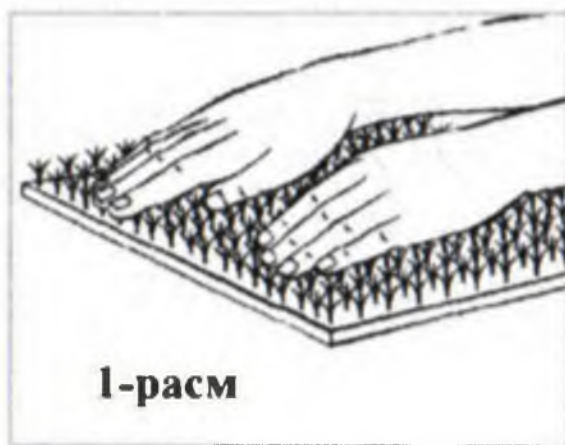
Бундан ташқари шеър ёрдамида тўғри нафас олиш ритмига эришилади, болада сўзлашув, эшитиш қобилияти, хотира ўсади.

1. Ўз-ўзини массаж: Соч чўткаси, Кузнецов ипликатори, пластмасса гилам «травка» ёрдамида.

Ҳар бир зарбада кафтни
силаш. «Игначалари» нафақат
кафтга, балки бармоқларга ҳам
тегади. Ўзига қаратиб силанади.
(1-расм)

Она тирпратикан тирпрати-
канчаларни силар

«Қандай ақли, тартибли
болалар».

1-расм

2. Ўз-ўзини (бармоқларини) массаж қилиш. Катта
бармоқ массаж қилаётган тирноққа қўйилади, бошқа бармоқлар
пастдан эзилади (2-расм).

Болалар севишар ҳайвонларни,

(катта)

Қушлар, калтакесак ва илонларни,

(кўрсаткич)

2-расм. Ҳар бир қаторда
битта бармоқ оҳиста эзилади.
Бешинчи қатордан сўнг қўл
алмашади.

Пеликанлар ва лайлакларни,

(ўрта)

Бегемот ва бургутларни,

(номсиз)

Каптарлар ва какликларни,

(кичик)

Калдирғоч ва булбулларни,

(бош)

Севишар тоғ эчкисин,

(кўрсаткич)

Маймунча оиласин,

(ўрта)

Чумоли, тошбақани,

(номсиз)

Ҳаттоки қурбақани,

(кичик)

3. Бармоқ бўғинларининг ўз-ўзини массажи. Ҳар бир
сўзга биттадан бўғин эзилади (бир қатор битта бармоқ).
Ҳаракатлар бармоқ учидан асоси томон олиб борилади.

3-расмда — ҳаракат йўналиши кўрсатилган. Тирноқ учидан бармоқ асосига қараб тўртинчи қатордан сўнг қўл алмаштирилади.

Кўкарди сабзи, саримсоқ,	(кўрсаткич)
Помидору бақлажон бироқ.	(ўрта)
Беркиниб олди карам,	(номсиз)
Томда қолди қовоқ ҳам.	(жимжилоқ)
Сабзавотларни йиғдик,	(жимжилоқ)
Дўстларни меҳмон қилдик.	(номси)
Дала ҳовлида тузладик, едик,	(ўрта)
Уйга ҳам олиб кетдик.	(кўрсаткич)
Дўстимиз — дала ҳовлига,	(катта бармоқ)
Деймиз: хайр бир йилга.	(катта бармоқ)

4. Бармоқларнинг ўз-ўзини массажи. Ҳар битта қўл бармоқлари стол устида кафти ёйилган ҳолатда ерга қаратилган. Бошқа қўл кўрсаткич бармоқлари билан галма-гал тирноқларни босиб чапга, ўнгга қайириб чиқади. Битта қаторда битта бармоқ разминкаси бажарилади, бешинчи қатордан сўнг қўллар ўрин алмашади.

Айиқ уйи томон юриб,	(жимжилоқ)
Қоқилди остонада.	(беном)
Тушундики кучи етмас,	(ўрта)
Ухлаб чиқишга қишда.	(кўрсаткич)

Ўрмонга юрди ўйлаб,	(бош)
Асаларини излаб.	(бош)
Барча Айиқлар ширинхўр,	(кўрсаткич)
Шошмай асал ейиш зўр.	(ўрта)
Тўйиб бамайли хотир,	(беном)
Қишлайди бежавотир.	(жимжилок)
Ўрмондан овоз келди,	(жимжилоқ)
Атрофга қўрқув солди.	(беном)
Баланд тақиллатар ким?	(ўрта)
Бурундуқ қулоқ тутар жим.	(кўрсаткич)
Бўрсиқ чақирди ногоҳ,	(бош)
Кел, ўзинг бўларсан гувоҳ.	(бош)
Қизилиштон дарахтда,	(кўрсаткич)
Ғаройиб бир ҳолатда.	(ўрта)
Солиб шунча ваҳима,	(беном)
Қидирар қурт ғовакда.	(жимжилоқ)

5. «Шақилдоқ» массажи. Кафт стол устида, бармоқлар ёйилган ҳолатда. Бошқа қўл билан, бармоқларни бирма-бир кўтариб зарб билан шақиллатиб столга урилади. Ўз ўрнида столда ётган қўл кўтарилишига қаршилик кўрсатиши керак. Битта қаторга битта бармоқ кўтарилади, бешинчи қатордан сўнг қўл алмашинлади.

Келинг, қўшиқ айтамыз,
Оппоқ рангли капалак,
Қўшилишиб ҳаммамиз.
Орқа сочим жамалак.
Оқ теракми, кўк терак,
Оқ теракми, кўк терак,
Биздан сизга ким керак?
Биздан сизга ким керак?
Бизга Кодир керак.
– Қизил кўйлакли қиз керак.

6. «Узукча» машқи. Бош бармоқ билан кўрсаткич бармоқларни бирлаштириб узук шаклига келтирилади ва ҳар бир бармоққа навбатма-навбат тақиб чиқилади. Сўнг қўллар ўрин алмашади.

Узук тақдим қушчамга,
Учиб кетди осмонга.
Томга чиқдим кетидан,
Келар қайси томондан?
Лек кайтмади у ортга,
Учиб кетди узоққа.
Ин қуриб ўзга юртда,
Тухум қўйиб бир нечта.
Баҳорда қайтиб келар,
Узугин кўз-кўз қилар.

7. Эспандер билан машқ қилиш. Бола қўлига тешиккулча шаклдаги эспандер берилади. Мушт қаттиқ сиқиб очилади, ушбу машқ галма-галдан иккала қўлда бажарилади. (7-расм)

– Бир, икки, беш, олти,
– Беш, олти, деб ким айтди?
– Адашиб кетди Сотти,

- Икки сон хатлаб ўтди.
- Тўртдан кейин беш келар,
- Бир-бирига эш келар.
- Сотти буни билмади,
- Ҳаммамизни қийнади.
- Қани, бошдан бошлаймиз,
- Чўп доналар ташлаймиз.

8. Бир хил номдаги бармоқларни бирлаштириш.

Қўллар юқорига кўтарилган, кафтлар бир-бирига қаратилган. Бармоқлар букилиб ўзаро саломлашиб чиқадилар.

Салом деймиз ҳаммага,
Тоға, хола, аммага.
Ҳатто қўшни ҳовлида
Юрган товук холага.

10. «Бармоқлар саломлашяпти» машқи.

Шеърнинг ҳар бир қатори айтилганда бир хил номли бармоқлар қайрилади ва ўнг қўл бармоқларининг учлари навбат билан чап қўл бармоқларининг учларига бир неча мартадан тегиш орқали саломлашади (8-расм).

Ассалом, олтин қуёш,
Салом сизга булутлар,
Ассалом, мовий осмон,
Салом дейман терак сенга,
Биз яшаймиз бир заминда,
Салом дейман ҳаммангизга.

11. Қисқичлар билан массаж. Кир иладиган қисқичлар ёрдамида галма гал тирноқларни эзамиз.

Кўрсаткич бармоқдан жимжилоқча ва тескарисига, яъни жимжилоқдан кўрсаткич бармоқча қўл алмаштирилади. Қисқични текшириб кўриш лозим, у жуда қаттиқ сиқмаслиги керак.

Бизнинг оила аҳил,
Уйимиз тўла меҳр.

Мана бобом,

(кўрсаткич)

Мана бувим,

(ўрта)

Бу-чи дадам,

(номсиз)

Бу-чи ойим,

(жимжилоқ)

Борман мен ҳам,

(жимжилоқ)

Бу оилам,

(номсиз)

Дўст оилам,

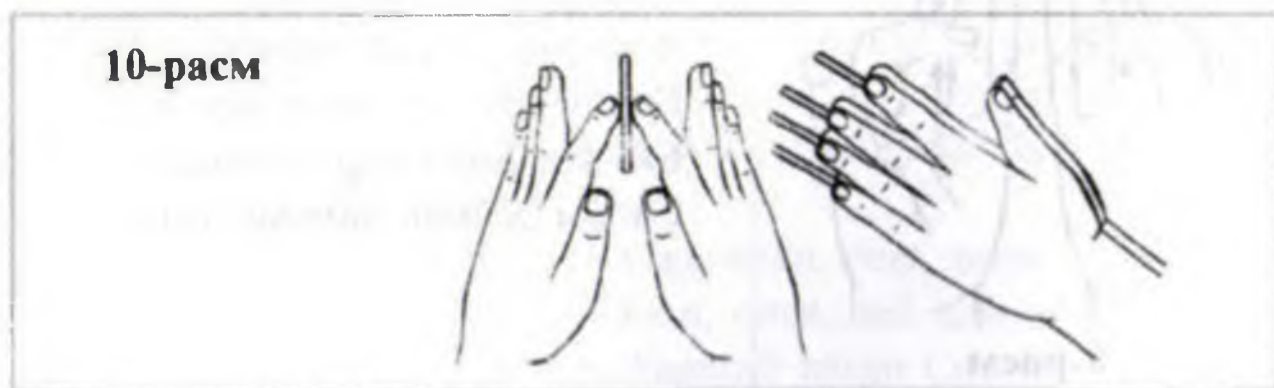
(ўрта)

Зўр оилам.

(кўрсаткич)

12. «Тумшуклар» машқи.

Болалар бир хил номли бармоқлар билан стол устига ёйилган чўпларни териб олиши керак. Кўрсаткич бармоқдан жимжилоқча ва шу тўртта тумшукчаларни териб бўлгунча ушлаб туради.

Қушлар, қушлар, ҳой қушлар,
Бизларга ўртоқ сизлар.
Қушлар, қушлар, ҳой қушлар,
Сизларни кутдик бизлар.

13. «Хамир» машқи.

Болага тоғорада хамир муштлаётган ҳолат кўрсатилади.
Биз хамирни қориштирдик,
Ва яхшилаб аралаштирдик,
Қанча аралаштирсак ҳам
Ундан тугунчалар топдик.

14. «Бармоқлар юряпти» машқи.

Болаларнинг кафти ва бармоқлари жойлашадиган соат расми чизилади. Соатнинг ҳар бир бонг уришида боланинг бош ва кўрсаткич бармоқлари соат стрелкаси бўйлаб юради.

15.»Тугунча машқи»

Тугун қилиб тугилган арқон тик ҳолда осиб қўйилади. Бола бармоқлари билан арқон тугунчаларини сиқиб, қўлларини тепага чўзади (арқонга осилиб чиқаётгандек).

КОПТОК БИЛАН ЎЙИНЛАР

Амалиётчи логопедларнинг коррекцион машқларни олиб боришида копток энг қулай воситалардан бири ҳисобланади. Бунақа ўйинлар нафақат майда қўл моторикасини, балки умумий моторикани, тафаккурни, чаққонликни, сезгирликни, кўз билан фазовий мўлжалга олишни ривожлантиради.

1. «Хол-хола». Кичик ҳажмдаги копток билан ўйнаш майда моторикасини ривожлантириш учун ва амалиётда ундов гапларни ишлата билишга ёрдам беради (ҳаракат матнга қараб олиб борилади, коптокни бир-бирига отади):

- Дугонам Ҳосилахон.
- Лаббай, қўшним Наргизахон.

МУНДАРИЖА

Кириш	3
Нутқни ҳаракат билан ифодалаш	6
Артикуляция аъзоларини текшириш	6
Копток билан ўйинлар	13
Кинезиологик машқлар	14
Ёзувга тайёргарлик ва дисграфиянинг олдини олиш	16
Бўяймиз ва чизамиз	16
Контурли чизиш	25
Штрихлар	25
Катаклар бўйлаб расмлар чизиш	26
Ҳарфлар намунаси билан ишлаш	28
Логопедик массаж	31
Анъанавий – классик массаж усуллари	32
Мушаклар тонуси	33
Массажни ташкил этиш	34
Умумий бўшаштириш	35
Нафас олиш машқлари	47
Нафас машқи	49
Унли товушлар билан ўйинлар	50
Унли товушларни ҳаракат билан ашула оҳангида айтиш	50
Ашула оҳангида чапак чалиш	54
Унли товушларни ҳар хил куч ва баландликда ашула оҳангида айтиш	55
Унли товушларни талаффуз қилишни мустаҳкамлаш ва бир текис, кучли, узоқ нафас чиқаришни ривожлантириш учун копток билан ўйинлар	56
Овоз	57
Тиш чўткаси билан массаж қилиш	58
Логопедик зондлар	58
Товуш қуювчи зондлар	59
Санчқи зонди	62
«Типратикан» зонди	63
«Ролик» зонди	65
«Хаскаш» зонди	66
«Тароқ» зонди	68
«Панжа» — зонди	70
«Ракета» — зонди	72

«Ғалтак» зонди	73
«Эшкак» зонди	74
Юз ва бўйиннинг ўз-ўзини массажи	75
Артикуляцион машқлар.....	78
«Эртак» ўйини.....	101
Интерфаол эртак.....	103
Меҳмондаги воқеалар.....	103
Изотоник машқлар	104
Лаблар машқи	105
Лунжлар машқи	106
Тил машқи	106
Пастки жағ машқлари	107
Бўйин машқлари	108
Фойдаланилган адабиётлар.....	109
Луғат	110

Zokirjon Admin bilan

+99891-328-88-38 nomerga murojaat qilishingiz jek567 izlab telegramga yozishingiz yoki shu nomerdagi telegram orqali bog'lanishingiz so'raladi.

Telegramda murojaatingizga o'z vaqtida javob beriladi

Logopediya kompleks mashqlar kitobini to'liq holda olish uchun telegramdan yozing.

Telegram kanalimiz:

@maktabgacha_tt

To'lov uchun: 9860230104973329

Plastik egasi Nabiyev Zokirjon

DIQQAT!!!

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.
To'liq holda olganingizdan so'ng:
Faqat o'zingiz uchun foydalaning.
Hech kimga bermang hattoki eng
yaqin insoningizga ham.
Internet orqali veb-saytlarga
joylamang.
Kanal va gruppalarga tarqatmang.

**OMONATGA
HIYONAT QILMANG.**